

Грамматика английского языка. Пособие для студентов пед. ин-тов. Москва : Просвещение, 2007. 319 с. 3. Dreiser Th. An American Tragedy. Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1951. 402 p.

Анжеліка Нікітіна

Науковий керівник – Віра Гуменна

Поетикальний аспект поезій Лесі Українки

Свобода, незалежність є основними передумовами творчої діяльності людини, повноцінно духовного життя її й суспільства, народу, нації. Одна з найважливіших категорій художнього світогляду Лесі Українки – свобода творчості. Поетеса осуджує рабську психологію примирення з підневільним становищем. Як визначають дослідники, неоромантичний світогляд поетеси спрямований «насамперед на визволення індивідуальності в житті і в соціумі» [2, с. 79]. Слід зауважити, що неоромантизм передбачає визволення особистості в суспільстві, а не від суспільства, як у класичному романтизмі. Неоромантичний герой не вивищений, а підносить оточення до свого рівня, формуючи суспільство вільних особистостей. Така позиція свідчить про засвоєння неоромантизмом ідей Просвітництва. Важливо, що неоромантичний світогляд Лесі Українки зафіксований не лише в її художній практиці. Поетеса розробляла також теоретичні положення неоромантизму. На її переконання, основоположним для неоромантизму є принцип «гармонії ідеалу з життєвою правдою» [4, с. 81].

Як світоглядну ознаку неоромантизму Леся Українка підкреслювала прагнення особистості, яка не протиставлена суспільству, а діє в суспільстві, до визволення. «Старий романтизм прагнув визволити особистість, але тільки винятково героїчну, – від натовпу; натуралізм вважав її безнадійно підпорядкованою натовпу... неоромантизм прагне визволити особистість в самому натовпі, розширити її права, дати їй можливість знаходити собі подібних або, якщо вона виняткова і до того ж активна, дати їй нагоду підносити до свого рівня інших... Таким чином знищується натовп як стихія, і на місце його стає суспільство, тобто спілка самостійних особистостей» [5, с. 236–237]. Отже, основна цінність неоромантичного світогляду, на думку поетеси, – вільна і соціально активна особистість, що є культуротворчим чинником суспільства. Леся Українка відзначила й таку особливість неоромантичної літератури, як емоційна виразність: «Вони всі пишуть новоромантичним стилем і постійно протиставляють почуття розуму» [3, с. 14].

В поезії Лесі Українки помічаємо багатогранне художнє функціонування таких прикметних міфологем і образів-концептів, як внутрішня Голгофа, шлях, полон, самофіра, терновий вінець, символіка камінного, Сфінкс, пророцтво тощо, які свідчать про широкий спектр культурного діалогу між Україною і світовим мистецтвом, що було надбанням художньої палітри Лесі Українки як поетеси.

Це доводить думку про її універсалізм, про її вміння не лише оперувати готовими біблійними, народнопоетичними, східними і західними образами, що втілюють культурну пам'ять народу, їх постійну інтегративність, але й продукувати власну образну систему, органічно включену в одвічний кругообіг ідей та їх художніх втілень.

Леся Українка, переконано знаючи єгипетську міфологію, не могла не звернути увагу на зв'язок у свідомості давніх єгиптян понять: «бог» – «сонце» – «фараон». Тому й постать Сфінкса ототожнюється у поетеси з ідолом. Така суперечлива багатозначна постать, як Сфінкс, ототожнюється з деформованими уявленнями людей про Справедливість. Згідно з засадами національної психології усталена в українській літературі традиція виводила цілісне сприйняття таких основ української ментальності, як «воля», «правда», «доля», «любов»... Звертаючись до єгипетської чи давньогрецької міфології, поетеса знаходила сюжети й мотиви, що відповідали своєрідному мисленню українця і внутрішньому світові самої авторки.

«Титанізм духу» поетеса розповсюджує на різні творчі постаті та дії. Його уособлює в собі образ Прометея, до якого неодноразово зверталася поетеса, відголоски «прометеїзму» неодмінно присутні у творчій діяльності, символами якої є спів золотистої арфи і ридання щирого серця, бо стан емоційного прозріння нерідко уподібнюється Лесею Українкою достану екзальтованого внутрішнього душевного руху.

«А в серці тільки ти, єдиний мій, коханий рідний краю!» – так щемливо-ніжно зверталася до своєї землі Леся Українка, поетична мовотворчість якої стала найвизначнішим явищем української культури пошевченківської доби. Розвиваючи літературні традиції Кобзаря, вона водночас сприяла утвердженню єдиної літературної мови на всьому ареалі українського етносу і, що особливо важливо, невтомно працювала над її творенням» [3, с. 14].

Образи поетів, співців, поетичні заклики, звернення до пісні (вільної, визволеної, гучної, голосної, непокірної, невірницької, палкої, переможної потужної, урочистої), до слова (вразливого, забутого, пророчого, невимовного, крилатого, слова-меча, слова-вогню), до думки (вільної, ясної, дзвінкої), мови (огнистої, щирої, чарівної, рідної) – усе це є стилістичною актуалізацією потреби висловити ще невимовлене і, можливо, невимовне, збудити до дії. Час, у якому вона жила, був позначений національним дискомфортом: заборони та жорсткі обмеження української мови, несвобода національного духу – і до краю загострене відчуття в української прогресивної інтелігенції свого ущемленого національного буття. Було це відчуття й у Лесі Українці, і вона сповнювалася усвідомленням національної гідності та виражала його на папері.

Поетеса значно розширила тематику і проблематику української літератури (біблійні сюжети, єгипетська тема, переспіви, переклади), вивела її на європейський рівень. Як відомо, творче освоєння нових тем і проблем неминуче спричиняє творення нових та оновлення традиційних засобів художнього мовлення. Слід зважити й на те, що епоха революційно-демократичного передгрозя – це й епоха різних ідейно-естетичних програм, модерністських течій, т. зв. чистого мистецтва, течій «елітарного мистецтва», потяг до екзотики.

У своїх поезіях Лесі Українка домагалася чистоти стилю, стильової виразності. У листі А. Кримському писала про те, що хоче першоджерел, стилю та пахоців епохи і не надіється на чужі інтерпретації.

Аналізуючи літературну творчість Лесі Українки, Ліна Костенко писала: «Колись російське суспільство, після «Горя з розуму», заговорило мовою Грибоедова. Незмірний жаль для нашого суспільства, що воно через ряд об'єктивних і всіляких інших причин не заговорило мовою Лесі Українки, мовою справжнього інтелігента, що акумулювала в собі все – інтелект і народну стихію, національну своєрідність і найвищої проби культуру мислення» [1, с. 54].

Справді, літературна мова Лесі відзначається вишуканістю граматичних форм, тропіки і риторичних фігур, емоційно-вольовою напругою, семантичною місткістю, багатством і несподіваністю асоціацій, актуальністю підтексту, відкритістю пафосу, глибиною ідейно-тематичного змісту текстів, що й за сто років рідко хто сягав її рівня, а перевершити, мабуть, не судилося нікому. Мову Лесі Українки можна характеризувати її словами: «Що за дивна сила слова! Ворожбит якийсь, тай годі!» («Давня казка»).

Твори письменниці всіх жанрів (від колискової до драматичних поем) гідно репрезентують у європейській культурі і національній дух, і загальнолюдський сенс українського буття. Українським мовним матеріалом поетеса передавала такий широкий діапазон почуттів, таку багаточуттєву гаму, які були під силу тільки Тарасові Шевченку та Іванові Франку, а у вираженні інтимних почувань інтелігента-сучасника вона немає рівних. Мовотворчість Лесі Українки вмістила в собі дитинну ніжність, легкокрилімрії, родинну ласку й закоханість («Сторонньо рідна! Коханий мій краю!»; «Кохана сторона моя! Далекий рідний краю!»), святу віру в ідеали визволення нації, чисту мораль, гарт волі, нестримний порив до діяльності, тяжкої борні, кривавих змагань, у яких меч, політий кров'ю; зброї полиск; жевріє залізо для мечей; гартується ясна і тверда криця.

Досі не досліджено мовну стилістику жанрів Лесі Українки. А серед її творів є й гімни, пісні, заспіви, сонети, елегії, мелодії, мотиви, спогади, веснянки, колискові, казки, феєрії, відгуки, імпровізації, легенди, монологи, фантазії, гуморески, огляди, рецензії... Такої різноманітності жанрів не знайдено в жодного українського письменника. Можливо, винятком є І. Франко, але він стриманіший у дрібних жанрах. З радянських літераторів дещо наблизився до неї Максим Рильський, а також М. Вороний.

Мовотворча палітра художниці слова – це ті способи і прийоми організації мовного матеріалу, завдяки яким у світовій літературі з'явилося таке високохудожнє неповторне явище, як поетична творчість Лесі Українки.

Література

1. Башляр Г. Психологія огня. Москва : Прогресс, 1993. 176 с. 2. Гундорова Т. Проявлення слова: Дискурс раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. Львів : Літопис, 1997. 300 с. 3. Мацько Любов, Сидоренко Олесь. Мовотворчість Лесі Українки. *Дивослово*. 2002. №3. С. 14. 4. Українка Леся. Збір. тв.: у 12 т. Київ : Наукова думка, 1978. т. 10. 542 с. 5. Українка Леся. Збір. тв.: у 12 т. Київ: Наукова думка, 1977. т. 8. 319 с.